

Azərbaycan Respublikasının
Mediannın İnkişafı Agentliyi

Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

Qloballaşma və modernləşmə dövründə Azərbaycanda elmin bütün sahələrinin bu çağırışlara cavab verməsi çox vacib bir məsələdir. Humanitar və ictimai elmlər sahəsi daha çox maraq göstərilən və axın olan sahədir, bu sahə üzrə kifayət qədər elmi iş müdafiə edib alimlik adı alanlar var.

Təbiət və təbii elmlərdən fərqli olaraq, humanitar və ictimai elmlər sahəsi daha çox göz önündədir, bu sahədə gedən proseslər ciddi şəkildə izlənir. Bu gün ictimai elmlər sahəsində tarixçilər, filosoflar, humanitar istiqamətdə filoloqlar, dilçilər və sairələr çox ağır və məsuliyyətli bir yola çıxıblar. Heç şübhəsiz ki, xalqımızın düşüncəsinin, tarixinin, dövlətimizin ideologiyasının təbliğində, dünyada tanıtılmasında, yaşadılmasında humanitar və ictimai elmlərin böyük rolu var.

Ekspertlər deyirlər ki, müxtəlif elm sahələrinin yeni dövrün tələblərinə uyğun müasirləşdirilməsi, qloballaşma dövründə xalqın etnik identikliyi şərtləndirən mənəvi-mədəni dəyərlərin qorunub saxlanılmasında ictimai və humanitar elmlərin rolu danılmazdır, hazırda bu elm sahələri daha aktiv şəkildə özünü göstərməlidir.

Humanitar və ictimai elmlər sahəsində tədqiqatlar...

Azərbaycan dövlət müstəqilliyi qazandıqdan sonra humanitar və ictimai elmlər sahəsində yeniliklərin, yeni tədqiqatların, milli düşüncəyə, milli məfkurəyə, dövlətçilik maraqlarına söykənən yeni elmi metodologiyaların, tədqiqat texnikasının meydana çıxması aktual bir məsələ olaraq ortadadır.

Ekspertlər deyirlər ki, son 30 ildə Azərbaycanda humanitar və ictimai elmlər sahəsində çoxlu tədqiqat aparılıb, amma həmin tədqiqatların çox böyük əksəriyyəti elmi-nəzəri, fəlsəfi məzmun yükünə, sanbalına, əhatəliliyinə, faktoloji zənginliyinə görə elə də yüksək tələblərə cavab vermir. Ədəbiyyat, dilçilik, fəlsəfə, tarix və digər bu qəbilədən olan istiqamətlərdə aparılan tədqiqatlar, yazılan kitablar elə də mükəmməl deyil. Azərbaycan elmində aparılmalı olan tədqiqatların yeni metodologiya ilə aparılması çox vacibdir. Azərbaycanda humanitar və ictimai elmlərin qarşısında çox ciddi

di vəzifələr, hədəflər dayanır. Amma o hədəflərə çatmaq üçün elmin bu sahələrində mövcud olan neqativliklər aradan qaldırılmalıdır.

Oxşar mövzular, bir-birinə bənzər dissertasiyalar...

Humanitar və ictimai elmlər sahəsində baş verən proseslər, bu istiqamətlərdə yazılan dissertasiyalar, elmi işlər, çap olunan kitablar daha çox müzakirə mövzusunə çevrilir. Bir şairin, yazıçının, orta əsr filosofunun yaradıcılığı haqqında bəzən 1-2 deyil, onlarla dissertasiya yazılır. Bir sıra hallarda ölkəmizdə fəaliyyət göstərən ali məktəblərdə də, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müvafiq elmi-tədqiqat institutlarında da eyni mövzularda üstünlük verilir. Ekspertlər deyirlər ki, mövzu məhdudluğu qoyulmaması az qala böyük əksəriyyətin eyni mövzularda üz tutmasına səbəb olur. Burada əsas məsələnin isə daha çox bu elmi işlərin mövzuları kimi özlərinin də bir-birilə oxşar olduğunu, bir-birindən köçürüldüyünü deyən ekspertlərin qeyd etdiyinə görə, yazılan və müdafiə edilən elmi işlərin attestasiyasının keçirilməsi lazımdır. Çünki böyük əksəriyyəti bir-birindən köçürüb, ya da xarici müəlliflərdən "copi pasta" edib.

Azərbaycan alimlərinin qarşısındakı maneələr nədən ibarətdir?

Müxtəlif elmi müəssisələrdə çalışan alimlər hesab edirlər ki, bu gün əsl elm adamlarına qarşı süni əngəllər mövcuddur. Bu süni əngəlləri isə çox zaman elmə rəhbərlik edənlər, bəzi elmi müəssisələrin, universitetlərin kafedralarının müdirləri edirlər. Burada əsas problemlərdən biri öz halal zəhməti ilə elmi iş yazan şəxslərə qarşı müəyyən süründürməçilik və bürokratik əngəllərin daha qabarıq göründüyünü deyən ekspertlər bildirirlər ki, bəzən kafedra müdiri, institut direktoru, şöbə müdiri həmin elmi iş nəşr

Azərbaycanın ictimai və humanitar elmlərinin dərin problemləri..

edilərkən orada özlərinin əsas müəllif kimi görsənmesini tələb edirlər. Heç bir əsas olmadan özlərini o elmi işlərə yamaq edirlər. Humanitar və ictimai elmlər sahəsində fundamental əsərlərin, dissertasiyaların çox qıt olduğu bir vaxtda bəzi institut direktorlarının plagiat əsərləri "fundamental elmi hadisə" kimi qələmə verməsi, onun elmi cəmədə ayaq tutub yeriməsini təşkil etməsi kimi neqativliklərin də olduğunu deyən ekspertlərin sözlərinə görə, analogi hadisələr dilçilik, filologiya, tarix, fəlsəfə və sair sahələrdə çox ciddi şəkildə müşahidə edilir.

Plagiatlarla mübarizənin çox çətin olduğunu deyən ekspertlər hesab edirlər ki, onların çoxu elmi kürsüləri zəbt etmiş insandırlar, bu səbəbdən də onları tam olaraq ifşa etmək, cəzalandırmaq mümkün deyil. Onların da alimlərin qarşısında maneələr yaratdığı deyən ekspertlərin sözlərinə görə, Azərbaycan elminin inkişafını şərtləndirən qanunvericilik bazası var, dövlət proqramları qəbul edilib, lakin bu dövlət proqramlarının böyük əksəriyyəti tam olaraq icra edilməyib. Bu da ondan irəli gəlir ki, bu sahəyə cavabdehlik daşıyanlar öz vəzifələrinin öhdəsindən düzgün gələ bilmirlər.

Alimlər deyirlər ki, 2019-cu il Prezident İlham Əliyevin Sərəncamı ilə "Nəsimi ili" elan edilmişdi, lakin Akademiyanın Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunda Nəsimi ilə bağlı tədbirlər elə də yüksək səviyyədə keçirilmədi. Dilçilik elmin-

də, xüsusən də Azərbaycan dilinin izahlı lüğətinin, orfoqrafiya lüğətinin tam olaraq tələblərə cavab vermədiyini deyən ekspertlərin sözlərinə görə, indiyə qədər dilimizin orfoepiya qaydaları hazırlanmayıb. Bunun da dilçilik elmində çətinlik yaratdığı deyən ekspertlər qeyd edirlər ki, orfoqrafiya və orfoepiya lüğəti eyni vaxtda hazırlanmalı idi.

Azərbaycan alimlərinə nə üçün istinad edilmir?

Son zamanlar ən çox müzakirə edilən məsələlərdən biri Azərbaycan alimlərinin xaricdə az tanınması ilə bağlıdır. Bildiyimiz kimi, bu gün humanitar və ictimai elmlər sahəsində tədqiqatların səviyyəsi elə də yüksək deyil və tədqiqat işlərinin xüsusən də bir sıra hallarda sovet metodologiyası ilə aparılması problemi hələ mövcuddur. Bu aradan qalxmayıb.

Bir sıra hallarda deyirlər ki, bizim elm sahəsində az da olsun uğurlarımız var, bütün çətinliklərə baxmayaraq, ciddi və həqiqi elmi adamlarımız az deyil, amma bizim alimlərimizin tədqiqatları xaricdə o qədər də tanınmır, onlara istinad edilmir. Bunun səbəbini hər kəs özünəməxsus şəkildə izah edir. Bəzi alimlər bildirirlər ki, bizdə elmi-tədqiqat metodologiyası səhvidir, digərləri bizim alimlərin xaricdəki impakt faktorlu jurnallarda lazımı səviyyədə tanınmadığını deyirlər. Bəziləri isə söyləyirlər ki, humanitar və ictimai elmlər sahəsində bizim tədqiqatlar xaricdə qəbul edilmir.

"Azərbaycan alimlərinə six-six tutulan iradların biri də..."

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Səadət Şixiyeva bu barədə bunları yazıb: "Azərbaycan alimlərinə six-six tutulan iradların biri də beynəlxalq elmi çevrələrdə onlara verilən istinadların azlığı və ya yoxluğu ilə bağlıdır. Amma bunun ciddi səbəbləri var:

fərdə bağlı olan:

- ciddi elmi işlə məşğul olanlardan çox, elmi ad, titullarınca qaçıb, o elmi ad və titullarla spekulasiya edənlərin çoxluğu... Bu da elmi işin dəyəri və əhəmiyyətini azaldır;

- bilinənlərin icmalı şəklində olan kitab və məqalələr onlara istinad ehtiyacı yaratmır;

ümuma bağlı olanlar:

- koordinasiya şuralarının mövcudluğuna baxmayaraq, elmi mühitdəki perakendəlik (eyni mövzulara müxtəlif adlar altında təkrar-təkrar müraciət). Bu həmin mövzularda yenilik və aktualıq baxımından tələbatı heçə endirir;

- Azərbaycandakı jurnalların vahid elmi bazada təmsil olunmaması, jurnalların elektron variantlarının təşkilindəki sistemsizlik,

- Azərbaycan aliminin öz kitab və məqaləsinin elektron variantını internetdə yerləşdirməyə maraqlı olmaması (plagiat qorxusu, tənbellik, laqeydlik və s. kimi səbəblər belə bir durum yaradır);

- xarici nəşrlərdəki tələblərə ya biliyin yetərli olmaması, ya da Azərbaycan aliminin o tələblərə uyğunlaşmaq imkanlarının məhdudluğu və s.

Və Azərbaycan elmi mühitində həqiqi dəyərləndirmə tətbiq edilmədikcə, heç nə dəyişməyəcək".

Ekspertlər deyirlər ki, Azərbaycan elminin xaricdə layiqincə təmsil olunma bilməməsinin səbəblərindən biri koordinasiya şuralarının yarıtmaz fəaliyyətidir ki, bu sahədə düzgün fəaliyyət göstərə bilmirlər. Bu gün humanitar və ictimai elmlər sahəsində çox sanballı tədqiqatlar aparan, elmi nəticələr də əldə edən alimlərimiz var ki, elm onların çiyinlərindədir. Alimlər hesab edirlər ki, yüksək titullu elm məmurlarının rəhbərliyi altında yazılan əsərlərin xeyli hissəsi Sovet dövründə yazılanların təkrar-üzünün köçürülməsidir. Onlar hətta tarix, fəlsəfə sahəsində aparılan tədqiqatlarda da Sovet dövründə yazılan kitablarıdan, özü də bolşevizm ideologiyasına xidmət edən əsərlərdən köçürməyə yol verirlər. Buna misal olaraq VII cildlik "Azərbaycan tarixi"ni və digər nəşrləri göstərə bilərik. Odur ki, çağdaş humanitar və ictimai elmlər sahəsində qarşıda görülmək çox böyük işlər var, ən azından, Azərbaycanın ictimai-fəlsəfi fikir tarixinin öyrənilməsi baxımından xeyli görülmək işi olmalıdır. Humanitar və ictimai elmlər sahəsi tamamilə yeni metodologiya ilə araşdırılmalıdır ki, indiyə qədər yol verilən səhvləri düzəldə bilək.

İradə SARIYEVA
Yazı Azərbaycan Respublikasının Mediannın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə çap olunur.